

The role of parents in preparing young people for family life

Aziza KOMILOVA¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2021
Received in revised form
15 September 2021
Accepted 20 October 2021
Available online
15 November 2021

Keywords:

family,
parents,
child,
nurture,
psychology,
case,
environment,
healthy attitude.

ABSTRACT

This article gives information to teach adults and young people about family life, to form the psychology of healthy relationships, the manifestation of parental culture, spirituality, talent, responsibility in boys and girls, information on change, aspiration, interest, parental control, the formation of the child's personality in the family, preparing them for family life.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss10/S-pp437-441>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda ota-onaning o'рни

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

oil,
ota-ona,
bola,
tarbiya,
psixologiya,
muhit,
sog'lom munosabat.

Ushbu maqolada oilaviy hayotga kattalarni va yoshlarni o'rgatish, ularda sog'lom munosabatlar psixologiyasini shakllantirish, ota-onadagi madaniyat, ma'naviyat, iste'dod, mas'uliyatning o'g'il-qizlarda namoyon bo'lishi, bolalardagi o'zgarish, intilish, qiziqish ota-ona tomonidan nazorat qilinishi, oilada bola shaxsini shakllantirish, ularni oilaviy hayotga tayyorlash bo'yicha ma'lumotlar berilgan.

¹ Senior lecturer of the Department of Psychology of the Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan. Jizzakh, Uzbekistan.

Роль родителей в подготовке молодежи к семейной жизни

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

семья,
родители,
ребенок,
воспитание,
психология,
окружающая среда,
здоровые отношения.

В данной статье представлена информация по обучению взрослых и молодых людей семейной жизни, формированию у них психологии здоровых отношений, проявлению у мальчиков и девочек культуры, духовности, таланта, ответственности в воспитании детей, изменению, стремлению, интересу со стороны родителей, формированию личности ребенка в семье, подготовке их к семейной жизни.

O'sib kelayotgan avlodning jamiyat normalarini to'laqonli qabul qilishi, o'z davrining yaxshi va kerakli kishisi bo'lib yetishishida oilaning o'rni muhim ahamiyatga egadir. Darhaqiqat, oxirgi yillarda oilaviy ta'limning ahamiyati ortib bormoqda. Oilaviy hayotga kattalarni va yoshlarni o'rgatish ularda sog'lom munosabatlar psixologiyasini shakllantirishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir. Ota-onadagi madaniyat, ma'naviyat, iste'dod, mas'uliyat, kezi kelganda, o'g'il-qizlarda namoyon bo'ladi. Shuning uchun ham bolalardagi o'zgarish, intilish, qiziqish ota-ona tomonidan nazorat qilinishi ayni muddaodir. Oila jamiyatning bir bo'lagi, shunday ekan, inson shaxsini shakllantirish, ularni oilaviy hayotga tayyorlash oiladan boshlanadi. Oila tarbiyasi deganda, ota - ona, oiladagi katta kishilar, buva va buvilar, aka - opalar va shu kabilar tomonidan bolalarning to'g'ri, milliy axloq-odob normalari asosida tarbiyalanishini tushunish lozim. Bola kelajakda qanday inson bo'lib yetilishi ko'p jihatdan bolani qurshab turgan oila a'zolari: ota-ona, aka-opa va boshqalarning muomala – munosabatlari, xulq - atvoriga, tartib –intizomiga bevosita bog'liqdir. Xalqimiz: "Qush uyasida ko'rganini qiladi", – deb bejiz aytmagan. Oilada bolani to'g'ri tarbiyalash mustahkam poydevorli jamiyat barpo etishning garovidir.

Farzand har bir xonadonga ato etilgan oliy ne'matdir, ushbu ne'matni har tomonlama rivojlantirish har birimizning zimmamizdagi eng asosiy burchlarimizdan biri hisoblanadi. Uni asrab-avaylab, chiroyli tarbiyalab kamolga yetkazish esa bu ne'matning oliy maqsadidir. Farzandlarimizni yomon xulq, buzuq g'oyalardan fikrini toza, musaffo saqlashimiz, ularga to'g'ri yo'lni tanlay olishiga yordam berishimiz, qo'rqmay olg'a qadam tashlashlari uchun imkon yaratib berishimiz zarur. Ota-onalar o'z farzandlariga chiroyli odobdan ko'ra yaxshiroq narsani bera olmaydilar. Buning uchun har bir ota-ona o'zlari bunday tarbiya egalari bo'lishlari kerak.

Har bir ota-ona o'z farzandlaridagi hislarni hayot davomida shakllantirib boradilar. Masalan: qo'rquv, xavotirga tushish, uyatchanlik, hatto, yig'lay olmaslik hissini ham ota-onalar shakllantiradilar. Hurmatli ota-onalar, farzandlaringizda faqat yaxshi hislarni shakllantirishga harakat qiling. Ularda har bir narsaning yaxshi tomonini ko'rishga, ulardan zavq olishga, o'z fikrini, hattoki, xato bo'lsa ham ayta olishga, xandon otib kulishiga imkon yarating. Faqat me'yor qoidalariga rioya qilgan holda amalga oshirishni bola ongiga singdiring. Bolani har doim yaxshi gaplar bilan rag'batlantiring.

Farzand tarbiyasida har bir lahza, har bir harakat e'tiborga olinishi, tahlil etilishi lozim. Bu haqida mashhur olim, doktor Toriq al-Habibiy shunday yozadi: "Farzandingiz ko'p yolg'on gapiradimi, demak, siz uni haddan tashqari qattiq hisob-kitob qilib tergaysiz. Agar u sizga ishonmasa, siz uni shijoatlantirmayotgan ekansiz. Farzandingiz so'zlashishni bilmaydimi? U bilan suhbatlashishga alohida e'tibor qarating. U o'g'rilik qilyaptimi, demak,

siz unga sovg'alar, hadyalar bermas ekansiz". Doktor Toriq al-Habibiyning ta'kidlashicha, farzandning qo'rqqiligi, ota-onaning uni ko'p himoya qilishi bilan bog'liq ekan. Bundan tashqari, ota-onaning o'z farzandi bilan baland ovozda gaplashishi, bolaning boshqalarni hurmat qilmasligiga olib kelar ekan. "Farzandingiz doim darg'azabmi? Demak, siz uni maqtab turmas ekansiz. Farzandingiz baxilmi? Demak, siz u bilan sherik, hamkor bo'lmas ekansiz. Farzandingiz boshqalarga zulm qiladimi? Demak, siz ham qo'pol ekansiz. Farzandingizning shaxsiyati zaifmi? Demak, siz doim do'q-po'pisa bilan muomala qilar ekansiz. Farzandingiz jonsarakmi? Demak, siz hadeb muhlat qo'yaverar ekansiz. Farzandingiz sizdan o'zini olib qochadimi? Demak, siz uni bag'ringizga bosib, quchmas ekansiz. Farzandingiz sizga itoat qilmaydimi? Demak, siz talabni juda kuchaytirib yuborar ekansiz. Farzandingiz boshqalarga aralashmaydigan odamovi bo'lib qolganmi? Demak, siz ish bilan haddan tashqari band ekansiz",- deb yozadi.

Ota-ona bolaning vaqtini to'la qamrab oladigan zarur va manfaatli mashg'ulotlarni tayyorlashi kerak va ana o'sha mashg'ulotlar bolaning ongini rivojlantiruvchi bo'lishi shart. Bolaning tarbiyasida jamiyat nasihat qiluvchi, to'g'ri yo'l ko'rsatuvchi va taraqqiy ettiruvchi vazifasini egallab kelgan. Otaning farzandini atrofdagi tengdoshlariga yoki qo'shni bolalarga solishtirishi tarbiyadagi xato hisoblanadi, chunki har bir bola o'z shaxsiyatiga va tabiatiga egadir. Tarbiya yemoq, kiymoq va o'rganish degani emas, lekin ko'pchilik otalar tarbiya deb farzandlarini yedirish, maktablarda o'qitish va ularga eng yaxshi kiyim olib berish, deb xato qiladilar. Haqiqatda esa farzandlarga go'zal odob-axloq o'rgatish va ularning shuurlariga qadriyatlarini ekish va doim aytgan, qilayotgan ishlarini kuzatishdir.

Bola tarbiyasini to'g'ri tashkil etishda eng asosiysi – bu bolaga bo'ladigan muomaladir. Har bir ota-ona bolani shaxs sifatida hurmat qilishi, samimiy bo'lishi, e'tibor, muloqot mobaynida hurmatni izhor etib turishi, ota yoki ona sifatida shaxsiy namuna yordamida boshqa insonlar bilan muloqot qilishni o'rgatishi zarur. Bolalar ota-onalari ularni yaxshi ko'rishiga qattiq ishonishadi. Bu tug'ma hissiyot. Hatto, bolaga yetarli e'tibor qaratilmagan yoki ularni jazolagan paytda ham ular ota-onasining mehr-muhabbatiga ishonishadi. Biroq yoqimlilik, xush ko'rish bilan gapirish, mehr ko'rsatish umuman boshqa narsa. Ko'plab bolalar sovuq va loqayd munosabatni darrov payqab qolishadi. Ota-onalik muhabbati tabiiy hissiyot bo'lib, unga simpatiyani uyg'unlashtirsakgina, bola tarbiyasidagi katta yutuqni qo'lga kiritishimiz mumkin. Farzandlar ikki nafar bo'lsa, ular barcha e'tiborni o'zlariga qaratish uchun injiqlik qilishadi. Bolalar ota-onaning e'tiborini qozonish uchun barcha imkoniyatdan foydalanishadi. Bu holat bolalarda instinktiv mavjud. Ota-onaning ko'z-quloq bo'lib turishi ular uchun xavfsizlikni anglatadi. Ota-ona bolaning har bir yaxshi sifatlarini oshirib borishga, yomon sifatlarini yashirishga harakat qilishlari lozim. Ularning yaxshi harakatlariga e'tibor qarating. Agar bola nimanidir noto'g'ri qilayotgan bo'lsa, bunga ahamiyat bermang. Yaxshi tomonga e'tibor qaratish bola o'zini yaxshi tutishiga sabab bo'ladi. Ota-ona bo'lish og'ir mas'uliyat ekanligini har bir ota-ona his qilishi lozim. Shuningdek, farzand uchun eng muhim o'rnak, namuna ko'rsatuvchi ham aynan ota-onadir. Shunday bo'lsa-da, farzandingiz qanday bo'lishini istasangiz, o'zingiz ham shunday bo'lishga majbursiz. Yomon fe'l-atvorini kechirmang. Agar bola ota-onasini haqorat qilsa, ranjitsa, jazavasi tutib qolsa, buni kechirish kerak emas. Ha, bola doimo o'zini ideal darajada tutmasligi mumkin. Bolalarda vaqti-vaqti bilan yomon fe'l-atvor kuzatilib turadi. Ammo bu holatga qo'l siltab qo'yib bo'lmaydi. Aks holda, ahvol bundan ham yomonlashadi. Yomon xulq bilan esa, albatta, kurashish zarur. Bunda esa reja tuzing, farzandingiz

serxarxasha va tantiq bo'lsa, avvalo, reja tuzib olish kerak. Albatta, bu rejada maqsad va vazifalarni batafsil boshidan oxirigacha ifodalashingiz zarur emas. Har kunlik hisobotlar ham bu o'rindan joy olmaydi. Shunday bo'lsa-da, reja zarur. U sizga bolaning fe'l-atvori ustida ishlashingizda asqatadi. Go'dakning bitta muammoli fe'li yoki qilg'ini yozing va u bilan kurashish uchun har xil g'oyalar o'ylab toping. Bola tug'ilishi bilan minglab kutilmagan, kechiktirib bo'lmas ishlar paydo bo'ladi. Buni tushunish va mazkur holatga ko'nikish zarur. Farzandingiz oldin xafa bo'lishi, keyin sho'xlik qilishi, saldan so'ng esa siz bilan tortishishi, bahslashishi mumkin. Vaqtida sabr qilishni ham biling.

Oilada ota – onalar farzandlari tarbiyasida adolatli bo'lishlari talab etiladi. Chunki ota – ona va farzandlar orasidagi adolatning axloqiy va huquqiy buzilishlari salbiy sifatlarining paydo bo'lishiga olib keladi. Shu o'rinda "Qobusnoma" asarini keltirib o'tishni o'rinli deb hisoblayman. Bizga ma'lumki, "Qobusnoma" falsafiy-didaktik asar bo'lib, shaxs shakllanishining barcha tomonlarini o'z ichiga oladi. Uning "Farzand parvarish qilish zikrida" degan bobi bevosita oilada bola tarbiyasiga bag'ishlanadi. Asarda o'z davri uchun qimmatli bo'lgan va bugungi kun uchun ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan g'oyalar ilgari surilgan. Uning fikricha, bola tug'ilgandan so'ng jonli mavjudot sifatida fiziologik o'sa boshlaydi. Uning o'sish jarayonida yaxshi va yomon xislatlari zohir bo'ladi. Shunga ko'ra, uning o'sishi parvarishga muhtojdir. Ana shu vazifani ota-onalar o'z bo'yniga oladi. "Otalik shartini bajo keltirg'ilki ... adab-hunar va donishni farzandingga o'zingdan meros qilg'il, toki uning haqqin bajo keltirmush bo'lg'aysan". Ko'rinib turibdiki, Kaykovus yaxshi odo-axloqli, kasb-hunarli va ahli-donish qilib farzandlarni tarbiyalashni ota-onaning burchi deb biladi. Bu fazilatlar ulardan qoladigan meros bo'lish bilan birga, farzandlarning haqqi ham deb ota-onalarning tarbiyachilik mas'uliyatini ko'rsatib beradi. E'tiborli joyi shundaki, Kaykovus bolaga hunar o'rgatganda, uning uchun boshqalar qilishi mumkin bo'lmaydigan hunarlar o'rgatishi lozim deydi. Ana shunday hunarlar yordamida u mushkul vaziyatlardan chiqsa olsun. Shunda bola ham otadan rozi bo'ladi.

Oila – inson uchun mehnat qobiliyatini tiklash va dam olish joyi. Shuningdek, oila muhim tarbiya o'chog'i hamdir. Demak, oila – tarbiyaviy jamoa va hech kim hech qanday holatda oilaning vazifasini bajara olmaydi.

Xorij mamlakatlarida oilaviy munosabatlarga qiziqish o'tgan asrning boshlarida keskin oshdi. Taniqli tadqiqotchi olimlar U. Jems, Ch. Kuli, U. Tomas, J. Piaje, Z. Freyd kabilar oilaning davrasida ro'y beradigan shaxslararo munosabatlarning xarakteriga alohida e'tibor berishib, bir shaxsning boshqa bir shaxs ta'sirida qanday qilib o'z sifatlarini takomillashtirishi, o'zgartirishi, tarbiyalanishi kabi qator masalalarni o'rgandilar. Ota-onalik tarbiyasiga Z. Freyding psixoanalitik nazariyasini keltirib o'tish o'rinli deb hisoblayman. Unga muvofiq, bola o'zi katta bo'lgan oilasidagi o'z jinsiga mos ota yoki ona obraziga o'zini identifikatsiya qilib, hayoti mobaynida ko'rgan-kechirganlarini xatti-harakatlarida takrorlaydi, qarama-qarshi jins vakili bo'lmish ota-onaning obrazi esa turmush o'rtog'ini tanlashni belgilaydi. Agar ushbu obraz ijobiy bo'lgan bo'lsa, masalan, qiz bola uchun otasi ideal, namunali tuyulsa, kelajakda shu qiz o'z turmush o'rtog'i bilan kelishib yashashga moyil bo'ladi. Mabodo obraz salbiy bo'lsa, (ota ichuvchi yoki bevafoqlik qilib tashlab ketgan), unga o'xshamagan insonni qidiradi-yu, aslida, topgan taqdirda ham u bilan kelishib yashashga o'zi ham ishonmaydi, ruhiy iztirobda bo'ladi, ko'p ikkilanadi.

Xulosa qilib aytganga, farzandning kelajagi qanday bo'lishi ko'p jihatdan ota-onalik munosabatlarining oila muhitida qanday yo'lga qo'yilganligiga bog'liq bo'lib, bolani oilaviy hayotga tayyorlash oiladan boshlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Inomova M. Oilada bolalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi – T.: 1999.
2. Kaykovus. Qobusnoma. – T.: O'qituvchi, 1986.
3. Karimova V. Oilaviy hayot psixologiyasi. – T.: 2006.
4. Munarova A. Oilaviy tarbiya samaradorligining pedagogic shart-sharoitlari. T.: Fan. 1989.
5. M.J. Boltaeva, O.Kh. Ortikov.(2020). Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage. *Academicia An International Multidisciplinary Research Journal* Vol. 11 Issue 1, January 2021. – PP. 211–214.
6. M.J. Boltaeva, O.Kh. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child. *Society and innovations. Special Issue – 2 (2021)* PP. 469–474.